

Lőrincz György

Sütő András, az égtartó ember

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Meg kell mondanom, azok közül való vagyok, akik hittel vallják Tamási Áron halála óta, Sütő András elvesztése a legnagyobb veszteség az erdélyi magyar irodalomban! Meg kell mondanom azt is, számomra Sütő András nem *Csillag a máglyán*, egyre halványuló fényvel, hanem állócsillag, az Esthajnal vagy a Dél Keresztje, mert Mikes Kelemen s Tamási Áron óta csak ő tudta úgy fűzni a szavakat, hogy nappali fénybe fűrössze azokat. És a gondolatokat is. Amelyek nem az önimádó széplelkek öncélú sirámai, értékpusztító vallomásai voltak, hanem a népéért aggodó alkotó, célt és támaszkereső biblikus mélységű gondolatai, a sajátosság méltóságának védelmében, és az örök emberi igazság szolgálatában.

Sütő András a sorsvallató felemelt fejű emberek fajtájából való volt, s mert felemelt fejű ember volt, felemelt fejű hősöket is teremtett, akik vallották „ha porból lettünk is: emberként meg nem maradhatunk az alázat porában” s a „kiáltás jogát” követelve szembefordult a Nagy Romlás veszedelmeivel. Vallotta, „az író dolga, hogy figyelje a gondokat a közösség homlokráncában”! A Mihályok, Szervét és Kolhaas Mihály csak a Sütő tollán váltak azzá a reményt, célt adó, igazság és sorsvállaló hőssé – akik majd egy évtizeden át reményt adtak az erdélyi magyarságnak –, ahogy Káin és Kálvin sorsában is az egyetemes emberi létkérdésről viaskodó, sorsvallató etikus embert mutatta fel követendő példaként! S mindezt zsoldáros, biblikus szavakba öltöztetve, metaforáit arany és ezüst porral szórva be, holdfényébe emelve. Sütő András nem csak tudatosan vallotta és vállalta Szabó Dezső meghatározó gondolatát, hogy „minden magyar felelős minden magyarért”, de hirdette is, hogy úgy kell élnünk, írunk, féltünk veszendő szavainkat, ahogy féltünk kellene az utolsó magyart is. Mert nincs egyik a másik nélkül. Ahogy mondta: „nyelvéből kiesve: létének céljából is kiesik az ember”!

És tudta, aki megszólal ennek a népnek a bánatával a tollán, úgy kell, megszólaljon, mintha vele az utolsó előtti magyar szólalna meg. Mert ha egy nyelven nincs majd, aki megszólaljon, a nyelv néma marad! Meghal. A nyelvéből kiesve, – teszem hozzá én – nem csak „létének célját” – legnagyobb alkotását veszítené el a magyarság. És mi sohasem élhetünk, s írhatunk úgy, mint más nemzetek fiai, mert szétszakítva, más népek közé szórva, nap mint nap hullunk és veszünk, mert annyian indulnak el önmaguktól is az asszimiláció és az önfeladás útján, *hogy mindennap és a nap minden órájában miközben nyugodtan ülünk, eszünk, iszunk, és nem is gondolunk rá, elveszítünk egy-egy magyart valahol éppen a Nagy*

Romlásban. Hétfele-szakítottságunkban. Nem kell ehhez programot, ideológiát sem gyártani! És tudta sose feledkezhetünk meg erről. Emlékeztetnünk kell s figyelmeztetnünk! Mert ha megfeledkezünk erről, megfeledkezhetünk arról is, „amik egykor voltunk, s amivé lehettünk volna”! Mert annyi a bánatunk, hogy hétrét hajlik az egeken. S tette mindezt poétikus szépségű szavakba burkolva, a hitvitázók hajlíthatatlan, tiszta már-már könyörtelen erkölcsével és logikájával. Magyarországon úgy esett – írja a Papp Endre a *Hitel* folyóirat főszerkesztője a *Cihelődnek a halottak* című tanulmányában –, hogy irodalmunkban a nemzeti gondolat került az értékállítás negatív pólusára... Egy olyan általános emberi, jogi téziseket hangoztató... értelmiség jutott pozícióba, amely az etnikai hovatartozást meghaladottnak, a nemzeti kulturális kötődést determinálónak és beszűkítőnek, sőt akár kirekesztőnek, veszélyforrás hordozójának látja. Felfogásukban a nemzeti politikai tradíció a múltban domináns, jellegadó vonásai immár fenyegetésnek hatnak, művelődésünk sajátosságai avíttas, provinciális rekvizitumokká váltak. A kollektív tudatot szennyezettnek, korábbi formáiban folytathatatlannak látatják.”

Sütő András a klasszikus magyar irodalom sorsvállaló, a magyarság sorsáért örökösen aggódó, az egyetemeset csak, mint a sajátos esszenciájaként valló nagy alkotók – Németh László, Móricz, Márai, Illyés Gyula, Csoóri – vonulatához tartozott, akik a „magyar irodalmat”, nemcsak magyar nyelven írt irodalomként (Németh László) az angol vagy a német irodalom függelékeként képzelik el, ahol a nyelv csak eszköz egy nemzetietlen lét meghatározásában – teszem hozzá én – hanem, akik vallják, a népből az irodalom ötvözött nemzetet, s ha elvész az irodalom, elvész a nemzet is. Sütő András azok közé a klasszikus íróink közé tartozott, akinek szavait, gondolatait mára már sok esetben szállóigévé szelídítette az emlékezet.

„Ha igyekezetemnek és álmatlan éjszakáim írott gyötrelmeinek csak olyan zsenye nyoma, emléke marad bár, mint friss havon a fölszálló madáré: – szólítottál meg a gyászjelentőre írt, de az utódoknak szánt gondolatként – ez talán már mentesség arra, hogy kis ideig én is itt voltam, itt éltem e földön veletek, sorstársaimmal együtt egy térkép mögé kényszerült Nagyfejedelemségben, amelyet oly sokszor jártunk be közösen az emberi igazság, méltányosság, a félelem és megaláztatás nélküli élet vágyának, az emlékezés örök jogának álmofogatán” – írtad.

Jelentem, mint jel a föld arcán, de a megaláztatás nélküli élet vágyának örök szimbólumaként is, *s az emlékezés örök jogán - áll a szobor!*

(Elhangzott Sütő András szobrának avatásán, Székelyudvarhelyen, 2013. június 23-án.)

Ködöböcz Gábor

„Példával tanítás”

Görömbei András halálára

„Rang az ember, ezt példázza tekintet és tartás,/ angyal között, barom között szabad a választás” – írja Cs. Szabó László *Firenze* című szonettjében. Amikor Görömbei Andrást elsőéves egyetemi hallgatóként megpillantottam, leginkább a tartása és a tekintete fogott meg.

Ennek már harminchat éve, de a kép mindmáig elevenen él bennem.

Szelíden szigorú és szigorúan szelíd volt. Olyan keresetlen egyszerűséggel, megéjtő természetességgel és igaz emberséggel közeledett hozzánk, hallgatókhoz, hogy nemcsak tanárunknak, hanem a barátunknak is éreztük őt. És ami a legnagyobb tanáregyenlőségek jellemzője: finom és elegáns gesztusokkal, szeretetteljes empátiával, konok következetességgel és személyes példamutatással terelgetett bennünket az épülésünket szolgáló, méltó és testhez álló feladatok elfogadása felé. Minden eszközzel a munka szeretetére, az erőfeszítés vállalására, az érték tudatos cselekvésre nevelt, jól tudván és velünk is elhitetvén azt, hogy amit érdemes csinálni, azt érdemes jól csinálni. Megannyi tanítványa tanulhatta tőle, hogy a siker legfőjebb tíz százalékban függ a tehetségtől, kilencven százalékban viszont kökemény munka. Szakdolgozói és doktorandusz hallgatói sokat mesélhetnének arról, hogy Görömbei professzor úr útmutatásai nyomán miként s hogyan tapasztalták meg a jól végzett munka oltalmazó derűjét.

Drága Tanár Úr! Döbbenetes halálodról értesülvén az általad testvérként szeretett Nagy Gáspár *Litániás dicsérő ének* című versének ide kívánczó sorai jutottak eszembe: „Volt itt minden rontás/irigység gonoszság/köpönyegforgatás/kaméleonország/barátság felbomlás/harsány szórobajlás!//De kivételt is láss!/Elkerülte romlás/Ő volna az nem más/Görömbei András:/neve tiszta zengés/ hatvan év szelídség/szüntelen virrasztás/másokért lemondás/példával tanítás/megéjtő figyelem/sistergő türelem/ritka önfegyelem/közöttünk kegyelem.” Hatvanadik születésnapodon méltán köszöntöttek mások is a pályatársak, barátok, tisztelők és tanítványok közül. Akkor még nemigen sejthettük, hogy pályafutásod ilyen kurtára van szabva.

Most mindannyian ugyanazt a kifosztottságot érezzük és osztozunk a gyász fájdalmában. Veszteségünkre talán a *Szentírás* szolgálhat némi vígasszal és reménységgel: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam.” Fényben és árnyékban megfutott éveid, példászerűen teljes életed nyomán nagyon is helytálló a Pál apostoltól való üzenet, mert nem az a lényeg, hogy ki miben hisz, hanem az, hogy az Ő nevében mit cselekszik.

A Te életed folytonos szolgálatban, állandó készenlétben, intenzív jelenlétben (lélekjelenlétben!) telt, annak legfőbb tartalmát valóban a „tisztá zengés”, a „szelídség”, a „virrasztás”, a „lemondás”, a „tanítás”, a „figyelem”, a „türelem” és az „önfegyelem” adta.

Ezért lehettél „köztünk kegyelem”, ezért volt az életed áldott, ezért hagyott bennünk felfoghatatlan űrt a halálad.

Jómagam elmondhatatlanul sokat köszönhetek Neked. Szavakba aligha foglalható hálával és köszönettel tartozom mindazért a tapintatos figyelemért, féltő szeretetért, önzetlen segítőkészségért, jóságért és bizalomért, amivel a pályámat egyengetted. Apám helyett apám voltál évtizedeken át; mindent megtettél azért, hogy valódi képességeimmel azonos lehessenek, s hogy végtére is emberebb ember legyek. Sosem tudok meghatottság nélkül emlékezni arra, hogy egyfolytában fogtad a kezem, és akkor is bízta bennem, amikor teljességgel kilátástalannak tűnt minden.

Végzetlen szomorúsággal, kibeszélhetetlen fájdalommal élem meg, hogy a Te tanár-emberi lényedet oly pontosan kifejező, sokaknak egyedülállóan kedves »üvegharang« nem szólal meg többé. S habár mostantól új időszámítás kezdődik, Hozzád és életpéldádhoz csak akkor lehetünk hűségesek, ha minden korábbinál jobban fel tudunk nőni a feladathoz. Hiszem és tudom, hogy odafönről is segíteni fogsz.

Farkas Gábor

Egyszerűen: EMBER

Hány szerepe van az embernek életében? A munka, a család, egyéb kötelezettségeink: a folyamatos megfelelés dinamikája adja életünk ütemét.

Görömbei András professzor úr, akadémikus, irodalomtörténész, egyetemi tanár, tiszteletbeli elnök, szerkesztő, író, apa, férj, nagypapa, hívő keresztény – példakép. Ha valakiről azt mondják, jó ember, az mindig lehet szubjektív vagy érdek vezérelte vélemény. Ha valakiről pap vagy lelkész mondja ezt, az már mindig többet jelent. Nekem Bosák Nándor püspök úr jegyezte meg Görömbei Andrásról, miután megtudta, hogy tanárom, mentorom. Nem azt mondta, hogy „jó tanár”, jó irodalomtörténész – ezek is megállták volna helyüket –, hanem jó ember, tegyük hozzá, manapság az is nagy szó, hogy: EMBER. Így, csupa nagy betűvel. Ember, aki csendben, megértéssel, alázattal – a hívő ember alázatával – közelített mindenkihez (Pomogáts Béla mondta nekem egy alkalommal, hogy „vigyázni kell, mert a hangos emberek bármire képesek” – negatív előjellel).

Görömbei András tanár úr csendessége az értéktudatot hordozta, annak tudatát, hogy – Iancu Laura szavaival – *„Itt a földön ember s ember közt a leghalkabb, de legértékesebb kapocs: egymás életének a csendes helyeslése.”* Ezt képviselte tanári, irodalomtörténeti munkájában egyaránt, sőt, egész lényével.

Hívőként tudom, hogy halála nagy veszteségünk „innen” világunkban, de Ő békében lakja már az „odaátot”. Isten nyugosztalja.